

РОЛЬ БЮДЖЕТНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У СТАБІЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Проаналізовано роль державних інвестицій у фінансуванні реального сектора економіки та формуванні рівноваги на внутрішньому ринку країни загалом. Методом Кластерного аналізу та шляхом побудови кореляційної матриці досліджено взаємозв'язок між інвестиційними потоками в країні та розвитком реального сектора з врахуванням регіональних особливостей.

В Україні зрушення у бік споживання відповідно супроводжується відповідним звуженням нагромадження та обмеженням виробництва. Це пояснює ситуацію, що наша держава займаючи передові позиції за обсягами роздрібного товарообороту посідає останні місця за рівнем економічного розвитку серед країн СНД. Послаблення капітальних вкладень підриває можливості тривалого зростання навіть і роздрібної торгівлі. І на цьому шляху уповільнення може перейти у спад, оскільки споживання не підкріплюється оновленням виробництва [11, с.38].

В умовах транзитивної економіки України, якій властиві структурні перекоси в народногосподарському комплексі, спричинені наявними диспропорціями у динаміці попиту і пропозиції та обмеженістю фінансових ресурсів розвитку внутрішнього ринку, актуальною стає проблема мобілізації інвестиційного потенціалу країни, зокрема за рахунок прямої і непрямой участі держави в інвестиційному процесі та його концентрація у реальному секторі економіки.

Останнім часом в низці досліджень та публіцистичних праць побутує твердження, що низька інтенсивність іноземних інвестицій в умовах обвального спаду внутрішніх стала однією з причин “переохолодження” економіки у 2005 році [4, 5, 11]. Проте, окремі науковці схиляються до думки, що на сучасному етапі іноземні інвестиції не можуть стати чинником, що визначає довгострокову економічну динаміку в Україні [9, с.92], а інвестиційна діяльність повинна мінімально залежати від зовнішніх джерел [13, с.203]. Розглядаючи державу як економічного суб'єкта із суспільно-політичними функціями, здатного поєднати поточні проблеми економіки із стратегічними окремі науковці у своїх працях обґрунтовують ідею про необхідність посилити

інвестиційний напрям використання бюджетних коштів як такий, що спроможний дати первинний поштовх економічній динаміці[10, с.23].. У Звіті Світового Банку наголошується на наявності в Україні резервів для підвищення обсягів та питомої ваги державних інвестицій в основний капітал [17]. Крім того, роль державних капіталовкладень зростає, коли виникає потреба в короткі терміни здійснити її структурну перебудову, подолати безробіття, створити додаткові можливості економічного зростання. [6, с.83]. Хоча, емпіричні дослідження вказують на наявність прямо пропорційної залежності внутрішніх інвестицій від прямих іноземних інвестицій та обернено пропорційну від збільшення перерозподілу доходів через бюджет [12], та відсутність залежності між душевим ВВП і державними інвестиціями на душу населення [3, с.104].

Прихильники ліберальної економіки стверджують про неефективність держави у прийнятті інвестиційних рішень та нездатності ефективно використовувати концентровані нею ресурси [14, с.82]. Зокрема, подібної критики зазнає політика видатків 2005-2006 років, що носила переважно соціально-орієнтований характер та супроводжувалася скороченням видатків розвитку і розмитістю пріоритетів у їх спрямуванні [1, с.4]. Достатньо обґрунтованим є висновок, що держава має забезпечувати економічне зростання не лише на основі державних інвестицій, а й шляхом зміни інвестиційного попиту та пропозиції за рахунок фінансових ресурсів[10, с.27;8, с.62-70].

Оцінка впливу ролі бюджетних інвестицій на економічний розвиток країни у науковій літературі обмежується здебільшого визначенням ролі, меж і можливостей державного втручання в економіку. Бракує досліджень існуючих взаємозв'язків між бюджетними асигнуваннями та розвитком реального сектора економіки. Тому, метою нашої статті є дослідження ролі державних видатків загалом та бюджетних інвестицій зокрема шляхом прямого та опосередкованого впливу на характер та динаміку інвестиційних потоків як стабілізаційного чинника розвитку внутрішнього ринку у розрізі реального сектора економіки.

Інститутом економічних досліджень і політичних консультацій України був проведений аналіз залежності між душевим ВВП і державними інвестиціями на душу населення по 26 областям (окрім Києва, де дуже великий обсяг інвестицій із місцевого бюджету, а ВВП на душу населення перевищує середній по Україні рівень більш ніж в 2,5 рази). На підставі отриманих даних був зроблений висновок про те, що статистично значущого зв'язку між показниками немає. Коефіцієнт кореляції складає 0,15 (0,20 для місцевих і 0,10 для централізованих капітальних витрат) [3, с. 104].

Інвестиційний потік складається із капітальних інвестицій, які визначають рівень ВВП майбутніх періодів та короткострокових інвестицій в оборотний капітал, що визначають лише поточний рівень ВВП. Отже, однією із передумов зростання ВВП у довгостроковому періоді є збільшення поточних капітальних інвестицій, тобто зменшення поточного споживання.

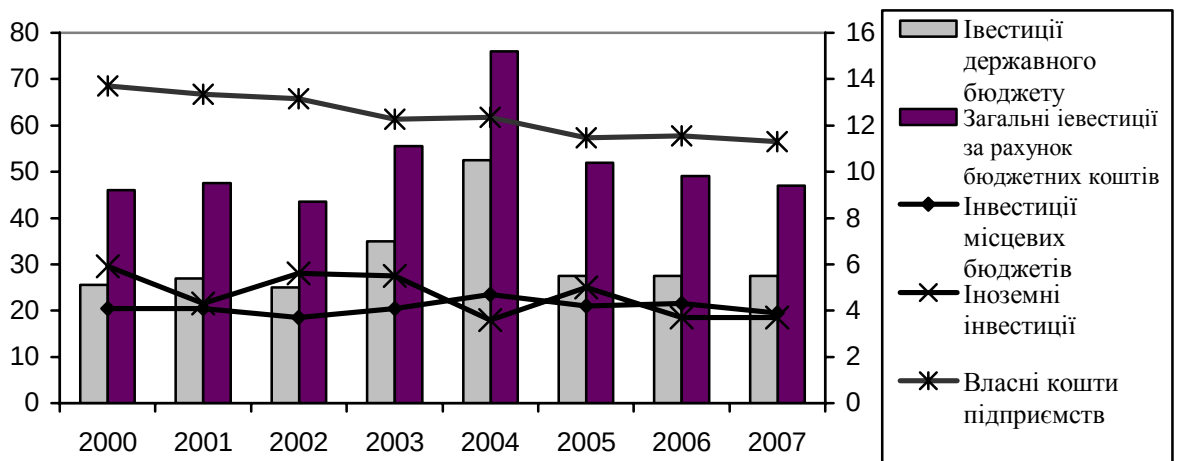

Рис. 1. Структура інвестицій в основний капітал України у 2000-2007 роках

Джерело: [18].

В Україні, як свідчать дані рис.1, роль капіталовкладень за рахунок коштів державного бюджету у розвитку національної економіки з 2004 року має низхідну динаміку. Це знайшло прояв у динаміці частки капіталовкладень у загальному обсязі інвестицій в основний капітал. На сьогодні в інвестиційній сфері відбулося також значне розширення кола суб'єктів інвестиційної діяльності, проте домінуючою є роль власних коштів підприємств.

У видатках державного бюджету, що за 2007 рік становили 150,3 млрд.грн., або 23,9% до ВВП, переважає фінансування соціально-культурних

заходів (30% від загальної суми видатків), економічної діяльності (16%), громадського порядку та безпеки судової влади (10,3%), здійснення загальнодержавних функцій (9,6%), у тому числі обслуговування боргу (1,9% від загальної суми видатків). Капітальні видатки державного бюджету у 2006 році зросли на 31,2%, а у 2007 році їх приріст становив 32,2%. Проте, викликає занепокоєння те, що активізація приросту інвестицій в основний капітал супроводжується значною диспропорцією інвестування. Водночас, у галузевій структурі на частку промисловості, яка найбільш потребує оновлення виробничої бази припадало лише 35,8% усіх інвестицій в основний капітал, причому, інвестиції зросли на 27%. Натомість, інвестування у сферу роздрібної і оптової торгівлі збільшилось на 34%, операції з нерухомістю – на 32,3% за підсумками 2007 року. Що стосується структури перерозподілу державних інвестицій за регіонами України, то найбільша їх частка припадає на більш розвинуті східні області країни.

Таким чином, відновлення динамічного зростання інвестицій в нашої країні не стало чинником позитивних структурних зрушень. Відбувається дедалі більше заміщення інвестиційного попиту в сектор імпортової продукції [15, с.231].

Невід'ємним і вагомим елементом інвестицій на вітчизняному ринку є інвестиції місцевих бюджетів, що складають вагомую частку у структурі інвестицій в основний капітал. Причому у період 2006-2007 років даний показник перевищує відносний рівень іноземних інвестицій в інвестиційному потоці країни. За таких умов, актуальним є дослідження взаємодії інвестиційних потоків держави та реального сектора економіки в регіональному розрізі.

З метою здійснення економетричної оцінки специфіки взаємодії реального сектора та структури капіталовкладень в регіональному вимірі, нами було відібрано наступні показники: промислове виробництво (ПРОМ), валовий регіональний продукт (ВРП) (для ідентифікації реального сектора економіки), видатки бюджету (ДБ), внутрішні інвестиції (ІНВ) та прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Оскільки, для регіону є не стільки важливим запас факторів виробництва

як їх динамічність, а також швидкість з якою вони змінюються, створюються і пристосовуються до потреб економіки цього регіону, обранні змінні мають відносний характер і характеризують темпи зростання відповідних показників на початок 2007 року.

Для розподілу областей України за окремими кластерами з точки зору як реального сектора, так і структури фінансових потоків доцільно здійснити їх групування за допомогою методу Кластерного аналізу.

Таблиця 1

Кластерний аналіз взаємодії фінансового та реального секторів за
регіонами України

	ВРП	ПРОМ	ІНВ	ПП	ДБ	Кластер	Евклідова відстань до відповідного центру кластера
АР Крим	105,2	121,2	102,2	125,3	141,9	1	4,084
Вінницька	106,5	145,7	100,5	136,9	135,4	1	10,363
Дніпропетровська	106,8	127,8	108,6	135,3	139,9	1	3,722
Донецька	107,6	113,6	105,5	147,5	158,1	1	10,572
Житомирська	102,2	113	103	136,5	129,5	1	7,640
Івано-Франківська	101,2	119,8	93,5	134,2	128,3	1	7,6701
Київська	109,5	127,7	112	135,7	156,5	1	8,309
Херсонська	100,9	132,6	73,5	120,1	146,1	1	14,948
Хмельницька	104,999	130	107,5	119,3	143,5	1	7,636
м.Київ	112,7	105,9	112,2	149,7	141	1	11,992
Волинська	102,7	153,8	125,9	240,2	137,3	2	0
Запорізька	106,2	113,2	109,2	110,6	116,8	3	7,108
Кіровоградська	104,9	111,8	110,1	102,3	128,8	3	3,622
Луганська	102,2	101	106,2	105,8	136,3	3	4,583
Львівська	106,99	115,3	106,4	120,6	124,5	3	7,667
Миколаївська	106,4	100,9	108,5	91,3	134,5	3	7,982
Одеська	102,1	107,4	85,7	119,9	126,2	3	10,536
Полтавська	106,6	104,9	101,4	113,2	140,3	3	5,775
Сумська	102,99	81	103,1	94,7	127,6	3	13,439
Тернопільська	109,6	125	109,9	114,1	131,1	3	8,783
Харківська	107,1	122,3	105,7	102,6	134,8	3	6,781
Черкаська	106,4	118,1	100,2	117,4	131,9	3	6,855
Чернігівська	103,7	100,5	103,3	83,1	132,2	3	11,030
Закарпатська	105,4	171,5	124,9	112,9	128	4	10,983
Рівненська	106,99	169,7	105,6	145,8	184,5	4	21,420
Чернівецька	106,1	176,7	111,2	129,7	130	4	8,938
м.Севастополь	117,1	140,3	142,8	136,2	125,4	4	16,884

Як видно з таблиці 1, в регіонах першого кластера, високі темпи зростання реального сектора у розрізі показників ВРП та промислового виробництва супроводжуються значними бюджетними видатками та прямим іноземним інвестуванням. До другого кластеру увійшла лише Волинська область, де спостерігається невисока динамічність ВРП, попри високі темпи зростання промислового виробництва, а інвестиційні потоки формуються в основному за рахунок зовнішніх надходжень. Регіони третього кластера вирізняють порівняно невисоким темпами середньозваженими темпами зростання реального сектора, що доповнюється послабленням динаміки внутрішніх та зовнішніх інвестиційних потоків. Останній кластер містить області з найвищими темпами зростання реального сектора та фоні динамічного спрямування в економіку внутрішніх, зовнішніх інвестиційних потоків та відповідних бюджетних асигнувань. Візуальний аналіз результатів дослідження у розрізі джерел фінансових надходжень, схиляє до думки про значну залежність реального сектора як від внутрішніх, так і від зовнішніх інвестиційних потоків, тому важливим елементом бюджетної інвестиційної політики видається їх диверсифікація та оптимізація шляхом перерозподілу внутрішніх інвестицій у регіонах з нижчою інвестиційною привабливістю та нестачею зовнішніх капіталонадходжень.

Для оцінки значущості та характеру взаємозв'язків між досліджуваними показниками нами було використано метод кореляційного аналізу.

Таблиця 2

Кореляційна матриця¹

	ІНВЕСТ	ПРОМ	ПП	ДБ
ІНВЕСТ	1	0,4314	0,4625	0,2918
	p= ---	p=,051	p=,015	p=,140
ПРОМ	0,4314	1	0,301	-0,1224
	p=,051	p= ---	p=,127	p=,543
ПП	0,4625	0,301	1	0,2818
	p=,015	p=,127	p= ---	p=,154
ДБ	0,2918	-0,1224	0,2818	1
	p=,140	p=,543	p=,154	p= ---

¹ Аналіз проведено на базі економетричного пакету Statistica 6.0 на основі панельних даних у розрізі регіонів

Результати аналізу, представлені у кореляційній матриці, дають змогу зробити висновок про те, що саме внутрішні інвестиційні видатки мають прямопропорційний та статистично значущий зв'язок з промисловим виробництвом, проте, спостерігається відсутність зв'язку між бюджетним перерозподілом коштів та зростанням реального сектора. Такий вислід можна пояснити таким чином, що відбувається зменшення частки фінансових ресурсів держави, що направляються в реальний сектор та переважною їх соціалізацією. Мало помітним, хоча й прямопропорційним є вплив зовнішніх інвестицій на динаміку промислового виробництва в країні. Це може пояснити той факт, що основну масу (біля 60%) ПП у 2006-2007 роках було залучено у банківський сектор [18]., що сприяє переважно стимулюванню споживання імпортованих товарів довгострокового використання. Проте такий зв'язок може пояснити: тіньовий характер іноземного інвестування (відмивання коштів через офшори) та непродуктивне залучення іноземного капіталу (наприклад, імпорт комплектуючих). Спостерігається міцний зв'язок також між внутрішніми та зовнішніми інвестиційними потоками, що посилює висновок про вагомую роль держави в активізації зовнішніх інвестиційних потоків.

Отже, ключове завдання інвестиційної політики держави має полягати в тому, щоб адаптувати сучасну модель інвестування до конкретних умов перехідного періоду, коли внутрішні принципи самоорганізації ринкової економіки явно недостатньо для вирішення проблем, що виникають в результаті порушення диспропорцій функціонування внутрішнього ринку загалом і реального сектора національної економіки, зокрема. Для цього потрібні:

1) Мобілізація позабюджетних джерел інвестиційного фінансування, за рахунок яких в розвинених країнах забезпечується основна частина капіталовкладень у народне господарство (йдеться про використання, по-перше, власних інвестиційних ресурсів підприємств і організацій, по-друге, - залучених інвестиційних ресурсів);

2) Удосконалення бюджетної інвестиційної політики.

Тому, дієвість бюджетного інвестування повинна базуватись на не стільки кількісному, як якісному зростанні шляхом оптимізації структури

інвестиційних видатків із врахуванням необхідності забезпечення узгодження програм соціально-економічного розвитку та бюджетної політики держави на користь формування «бюджету розвитку», а не бюджету проїдання. У даному випадку вагомим елементом державної інвестиційної політики має стати стабілізація ситуації на внутрішньому ринку шляхом стимулювання інвестиційного попиту загалом та диверсифікація джерел спрямування бюджетних коштів для стимулювання реальної економіки, що і буде предметом наших подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Азаров М. Формування бюджетної політики економічного зростання // Фінанси України. – 2006. - №9. – с.3-9
2. Геєць В., Скрипниченко М. Середньострокові прогнози розвитку економіки України на період до 2010 року. // Економіка і прогнозування. – 2007. - №1. – с.104-115
3. Ключова Е.А. Государственные инвестиции в Украине. Материалы круглого стола «Государственные инвестиции в рыночной экономике: пределы и возможности». – М.: АОЗТ «Эпикон», 2006. – С.103-108.
4. Крючкова І. Анатомія гальмування // Дзеркало тижня. – 2005.- 2 грудня
5. Литвицький В. Макроекономічна анемія //Банківська справа. -2006. -№1. – с.3-27
6. Малиняк Б. С. Бюджетні інвестиції як елемент прискорення реформування реального сектора економіки України. // Актуальні проблеми економіки . – 2006. - №8ю – с.82-90
7. Мунько М. Актуальні питання розвитку регіональних ринків України // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. – Т.2:Проблеми розвитку прикордонних територій. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. Держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – с.223-229
8. Опарін В., Фельдгольц М. Фіскальні засоби стимулювання економічного зростання // Фінанси України. – 2006. - №10 – с.61-70
9. Петрик О. І. Інфляція в Україні: проблеми, ризики, перспективи /Стратегія соціально-економічного розвитку України та пріоритети грошово-кредитної політики: Матеріали науково-практичної конференції. – К., 2007. – с.91-99
- 10.Рибак С., Лазебник Л. Фінансові аспекти економічного зростання в Україні // Економіка України. – 2007. - №3. – с.22-32
- 11.Рябошлик В. Особливості нинішньої макроекономічної ситуації та шляхи прискорення розвитку економіки // Економіст. – 2005. - № 11. – с.38-41
- 12.Шевчук В. Атаманчук З. Монетарні аспекти конкурентоспроможності: український контекст // mev.lac.lviv.ua/page.php?pageId=30

- 13.Шелудько Н. М. Грошово-кредитні важелі стимулювання інвестицій в Україну /Стратегія соціально-економічного розвитку України та пріоритети грошово-кредитної політики: Матеріали науково-практичної конференції. – К., 2007. – с.200-203.
- 14.Экономика переходного периода. Очерки экономической политики посткоммунистической России /М.: Институт экономики переходного периода. – 2003. – 832 с.
- 15.Україна в 2007 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія/ За ред. Ю. Г. Рубана. – К.: НІСД, 2007. – 538 с.
- 16.Paul Masson. Fiscal Policy and Growth in the Context of European Integration // IMF Working Paper. – 2000. – p.2-31
- 17.www.worldbank.org.ua
- 18.www.ukrstat.gov.ua